

ANALÝZA SPOTREBNÝCH VÝDAVKOV DOMÁCNOSTÍ V REGIÓNOCH SR AKO PODKLAD PRE POROVNÁVANIE REGIONÁLNYCH NÁKLADOV PRÁCE

ANALYSIS OF CONSUMER EXPENDITURE OF HOUSEHOLDS IN THE SLOVAK REGIONS AS A BASIS FOR COMPARING REGIONAL COSTS OF WORK

Iveta Stankovičová

Abstract

Regional economic disparities are a specific feature of economic development in the Slovak Republic. These differences are due to the spatially differentiated economic and social level of the Slovak regions. Regional disparities are manifested in the attained standard of living, the level of socio-economic development, the human potential of the region and the possibilities of its further development at different levels. One of the indicators of the disparities of the Slovak Republics is the level of net monetary income per capita. In the Slovak Republic, the net monthly income of households is the highest in the long run and there is also the highest consumption expenditure. The structure of consumption expenditure in individual regions of the Slovak Republic is also different. Examining the structure of consumer baskets by region, analysing disparities and the direction of their development is an important task for determining regional labour costs.

Key words: monetary household incomes, household consumption expenditures, regional differences, Slovak Republic

JEL Code: R29, O15, C46

Úvod

Práca zohráva zásadnú úlohu vo fungovaní hospodárstva. Z hľadiska podnikov predstavuje náklad (náklady práce), ktorý zahŕňa nielen mzdy a platy zamestnancov, ale aj nemzdové náklady, najmä sociálne príspevky zo strany zamestnávateľa. Ide o kľúčový faktor konkurencieschopnosti podnikov, hoci konkurencieschopnosť ovplyvňujú aj kapitálové náklady (napr. úroky z úverov a dividendy z vlastného kapitálu) a necenové činitele, ako sú

napríklad podnikavosť, zručnosti a produktivita práce, inovácie a postavenie značky alebo produktu na trhu (EUROSTAT, 2017).

Pokiaľ ide o zamestnancov podnikov, odmena, ktorú dostávajú za prácu (mzda alebo príjem), zvyčajne predstavuje ich hlavný zdroj príjmov, a preto má prvoradý vplyv na to, koľko peňazí môžu minúť a/alebo usporiť. Zatiaľ čo hrubé mzdy/príjmy zahŕňajú sociálne príspevky, ktoré platí zamestnanec, čisté príjmy sa vypočítavajú po odrátaní týchto príspevkov a ostatných súm, ktoré sa odvádzajú štátu, napríklad daní z príjmu. Keďže výška daní väčšinou závisí od príjmov a zloženia domácnosti, čisté príjmy sa vypočítavajú pre niekoľko modelových situácií domácností.

Životná úroveň je definovaná všeobecne ako stupeň uspokojenia životných potrieb ľudí a súhrn podmienok, v ktorých sa tieto potreby uspokojujú. Potreby ľudí členíme na: hmotné, kultúrne, sociálne a ostatné. Z tejto definície vyplýva, že hodnotenie životnej úrovne, resp. kvality života, rôznych skupín obyvateľstva je komplikovaný a mnohorozmerný problém. Jednoznačnú a všeobecne platnú definíciu pojmu „životná úroveň“ a jej formy merania v literatúre nenájdeme. V moderných učebniciach ekonómie sa uvádza ako základná miera životnej úrovne obyvateľstva objem HDP na obyvateľa v sledovanom roku (CORE PROJECTS/EBOOKS, *The Economy*, 2017). Tento ukazovateľ meria priemerný príjem na obyvateľa v danej krajine, ale nie je to to isté ako disponibilný príjem. „Disponibilný príjem je výška miezd alebo platov, výnosov, nájomného, úrokov a transferových platieb od vlády (ako sú dávky v nezamestnanosti alebo invalidita) alebo od iných (napríklad darov) prijatých počas daného obdobia, napr. za rok, vrátane daní platených vláde. Disponibilný príjem sa považuje za dobrú mieru životnej úrovne, pretože je to maximálne množstvo potravín, bývania, oblečenia a iných tovarov a služieb, ktoré si človek môže kúpiť bez toho, aby si musel požičať - to znamená, bez toho, aby sa dostal do dlhu alebo predával majetok“¹.

Štatistické skúmanie životnej úrovne sa zameriava na kvantifikáciu jej jednotlivých zložiek cez príjmy a výdavky domácností (Jílek J. a kol., 2001). Sleduje sa hlavne výška disponibilných príjmov domácností a objem a štruktúra spotreby domácností, čiže spotrebné výdavky. Príjmy a výdavky v peňažnej forme je možné sledovať dvoma základnými spôsobmi: z národných účtov alebo z rodinných účtov. Zo štatistiky národných účtov vieme zistiť úroveň a štruktúru príjmov a výdavkov obyvateľov štátu spolu a zo štatistiky rodinných účtov (RÚ) vieme zistiť úroveň a štruktúru príjmov a výdavkov v súkromných domácnostiach, čiže v jednotlivých skupinách obyvateľstva.

¹ CORE PROJECTS/EBOOKS. *The Economy*. Unit 1. 1.2 Measuring income and living standards: <<https://core-econ.org/the-economy/book/text/01.html#12-measuring-income-and-living-standards>>

Príjmy a spotreba domácností a ich štruktúra sa v čase neustále menia a príčiny sú mikroekonomického aj makroekonomického charakteru. Medzi základné faktory ovplyvňujúce spotrebu patrí výška disponibilného príjmu, meniaci sa sklon k úsporám/spotrebe, vývoj spotrebiteľských úverov, ceny statkov, meniaci sa úroková miera ale aj demografické či psychologické faktory (Spěváček, Rojíček, Vintrová, Zamrazilová, & Žďárek, 2012).

Dôležité pri skúmaní životnej úrovne je aj územné (regionálne) hľadisko. V článku sa budeme venovať regionálnym rozdielom v príjmoch a výdavkoch domácností na úrovni krajov SR, t.j. regiónov NUTS 2 (8 krajov). Vzhľadom k dostupnosti a porovnateľnosti údajov budeme analyzovať údaje za obdobie rokov 2001 až 2016. Použité agregované údaje pochádzajú z databáz Štatistického úradu SR (<http://datacube.statistics.sk/>) a základným zdrojom sú individuálne údaje pochádzajúce z výberového štatistického zisťovania s názvom Štatistika rodinných účtov (RÚ).

1 Štatistika rodinných účtov

Štatistika rodinných účtov (RÚ) patrí medzi významné výberové štatistické zisťovania, ktoré Štatistický úrad SR (ŠÚ SR) vykonával pravidelne každý rok už od polovice 50-tych rokov 20. storočia na území Slovenskej republiky. Od roku 1993, po rozdelení spoločného štátu, ŠÚ SR začal samostatne pripravovať, organizovať a spracovávať údaje z RÚ. Cieľom tohto zisťovania bolo a stále aj je získať informácie o hospodárení domácností predovšetkým pre analýzy životnej úrovne (Želonková a kol., 2018, str. 113).

Od roku 1997 zisťovanie RÚ prešlo výraznou zmenou. Bol to najmä prechod na využitie medzinárodnej klasifikácie údajov o spotrebných výdavkoch (COICOP - *Classification of individual consumption by purpose*) a výpočtu čistých peňažných hodnôt. Do roku 1997 sa sledovali v RÚ výdavky domácností v členení podľa druhu tovaru alebo služby na: potraviny, nápoje a verejné stravovanie, priemyselný tovar, služby. Príjmy a výdavky domácností z obdobia do roku 1997 teda nie sú porovnateľné s príjmami a výdavkami domácností v súčasnosti.

Dôležitou zmenou v RÚ bol tiež prechod na používanie náhodného výberu pri tvorbe súboru spravodajských jednotiek od roku 2004. S tým súviseli úpravy nástrojov zisťovania, organizácie práce v teréne a kontrola získaných údajov. Od roku 2004 do roku 2012 bolo zisťovanie vykonávané iba s malými zmenami. Vzhľadom na rozsah zisťovania a vysoké náklady na toto zisťovanie vedenie ŠÚ SR rozhodlo, že rodinné účty sa nebudú vykonávať každoročne. V rokoch 2013-2014 bol pripravený redizajn RÚ. Cieľom bolo skvalitnenie

získovania, zníženie zaťaženia spravodajských jednotiek a modernizácia zberu údajov prispôbením sa európskym trendom. V týchto rokoch vypracoval Inštitút informatiky a štatistiky v Bratislave (Infostat) mikrosimulačný model, ktorý s využitím dostupných externých informácií, prognóz a kvalifikovaných odhadov vybraných demografických, sociálnych a ekonomických ukazovateľov umožní odhad príjmov a výdavkov za simulované obdobie. V rokoch 2013 a 2014 teda neprebehlo získovanie RÚ v plnom rozsahu. Vykonaný bol iba zber údajov o zložení spotrebných výdavkov a príjmoch domácností v 1 štvrtroku. Ročné údaje 2013 a 2014 boli odhadnuté simuláciou mikroúdajov z výberového získovania rodinných účtov za rok 2012.

V rokoch 2015 až 2017 sa získovanie RÚ realizovalo v plnej miere novým spôsobom. Upravili sa formuláre a najvýraznejšia úprava bola v *Denníku bežných výdavkoch domácností* (formulár RÚ/C 1-12). Získovali sa pravidelné a veľké výdavky za posledné 3, resp. 12 mesiacov, získoval sa nákup tovarov do zásoby.

Štatistika RÚ v súčasnosti získuje príjmy, výdavky, spotrebu a zloženie súkromných hospodáriacich domácností SR. Predmetom získovania sú peňažné a nepeňažné výdavky a príjmy súkromných domácností v SR; popritom sa získavajú údaje o charakteristike domácnosti a jej členoch, údaje o vybavenosti bytu a domácnosti predmetmi dlhodobej spotreby. Jednotkou získovania a spracovania je súkromná hospodáriaca domácnosť, ktorú tvorí jedna alebo viac osôb, ktoré spolu bývajú v tom istom byte a spoločne sa podieľajú na výdavkoch, predovšetkým za bývanie a stravovanie. Do získovania RÚ (podobne ako aj do ostatných výberových získovaní) nie sú zahrnuté kolektívne domácnosti (t.j. osoby vo väzenských zariadeniach, členovia reholí v kláštoroch, obyvatelia zariadení sociálnej starostlivosti a pod.). Spravodajské jednotky sú v získovaní RÚ vybrané formou dvojstupňového, stratifikovaného, náhodného výberu. Oporou výberu sú údaje zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011 (Želonková a kol., 2018, str. 116).

V získovaní RÚ sa získujú hrubé peňažné príjmy, ktoré predstavujú sumu príjmov zo zamestnania mimo poľnohospodárstva, z poľnohospodárstva, častky vyčlenenej osobou samostatne zárobkovo činnou z vlastného súkromného podnikania, sociálne príjmy, príjmy z majetku, vybrané pôžičky a iné peňažné príjmy. Čisté peňažné príjmy sú vypočítané z hrubých peňažných príjmov odpočítaním zákonných platieb zdravotným poisťovňam a Sociálnej poisťovni (povinné osobné poistenie). Hrubé peňažné výdavky zahŕňajú spotrebné výdavky a ostatné hrubé výdavky, t.j. ostatné výdavky vrátane daní z príjmov a povinného osobného poistenia. Čisté peňažné výdavky zahŕňajú spotrebné výdavky a ostatné čisté výdavky, t. j. ostatné výdavky bez daní z príjmov a povinného osobného poistenia. Spotrebné výdavky

predstavujú sumu výdavkov za tovary a služby. Štatistický úrad SR používa v rámci Štatistiky RÚ klasifikáciu zisťovaných položiek COICOP (tnz. Klasifikácia individuálnej spotreby podľa účelu). V nej sú výdavky domácností členené podľa účelu použitia, t. j. podľa cieľa, na ktorý sú peňažné prostriedky vynaložené, resp. akú zložku životnej úrovne uspokojujú. Od roku 1997 do roku 2014 sa používala klasifikácia COICOP-HBS; od roku 2015 je platná klasifikácia COICOP-5, ktorá má nasledovných 12 odborov (ŠÚ SR, 2017, str. 41):

01. Potraviny a nealkoholické nápoje
02. Alkoholické nápoje a tabak
03. Odievanie a obuv
04. Bývanie, voda, elektrina, plyn a iné palivá
05. Nábytok, vybavenie a bežná údržba domácnosti
06. Zdravie
07. Doprava
08. Pošty a telekomunikácie
09. Rekreácia a kultúra
10. Vzdelávanie
11. Reštaurácie a hotely
12. Rozličné tovary a služby

Z hľadiska uspokojovania potrieb môžeme výdavky rozdeliť do 2 základných skupín:

1. spotrebné výdavky – výdavky za tovary a služby (t.j. všetky odbory 01. až 12. klasifikácie COICOP-5) a 2. ostatné výdavky – ostatné platby. (*Poznámka:* V našich analýzach budeme používať pre túto skupinu označenie 13.).

Výstupy za RÚ sa štvrťročne a ročne zverejňujú v databáze DataCube: <http://datacube.statistics.sk/> (údaje sú prepočítané na osobu a mesiac) a v publikácii „Príjmy, výdavky a spotreba súkromných domácností v SR“ (údaje sú prepočítané na osobu a rok). Publikácie sú dostupné na portáli ŠÚ SR (www.statistics.sk) v časti Produkty/Katalóg publikácií/Archív publikácií za obdobie 2007 - 2016.

2 Analýza regionálnej diferencovanosti príjmov a spotrebných výdavkov v domácnostiach SR

Životná úroveň konkrétnej domácnosti je určená hlavne výškou jej nominálnych príjmov a od toho závisí aj výška jej spotreby. V štatistických zisťovaniach v domácnostiach SR a EÚ sa úroveň príjmu zisťuje na základe ukazovateľa *čistý peňažný príjem súkromných domácností*.

V článku porovnávame dosiahnutú životnú úroveň na základe čistých peňažných príjmov a výdavkov domácností v SR, ktoré sú prepočítané na osobu a mesiac (čiže v EUR/osoba/mesiac) za sledované obdobie rokov 2001 až 2016. Zdrojom údajov sú zisťovania Štatistiky RÚ, ktoré sme popísali v predchádzajúcej časti článku.

Na Slovensku stále pretrvávajú regionálne rozdiely v úrovni príjmov a aj v úrovni a štruktúre spotrebných výdavkov. Regionálnu analýzu sme uskutočnili na základe členenia územia SR podľa klasifikácie NUTS 2, čiže podľa 8 regiónov, t.j. 8 krajov SR.

2.1 Vývoj príjmov a spotrebných výdavkov v regiónoch SR

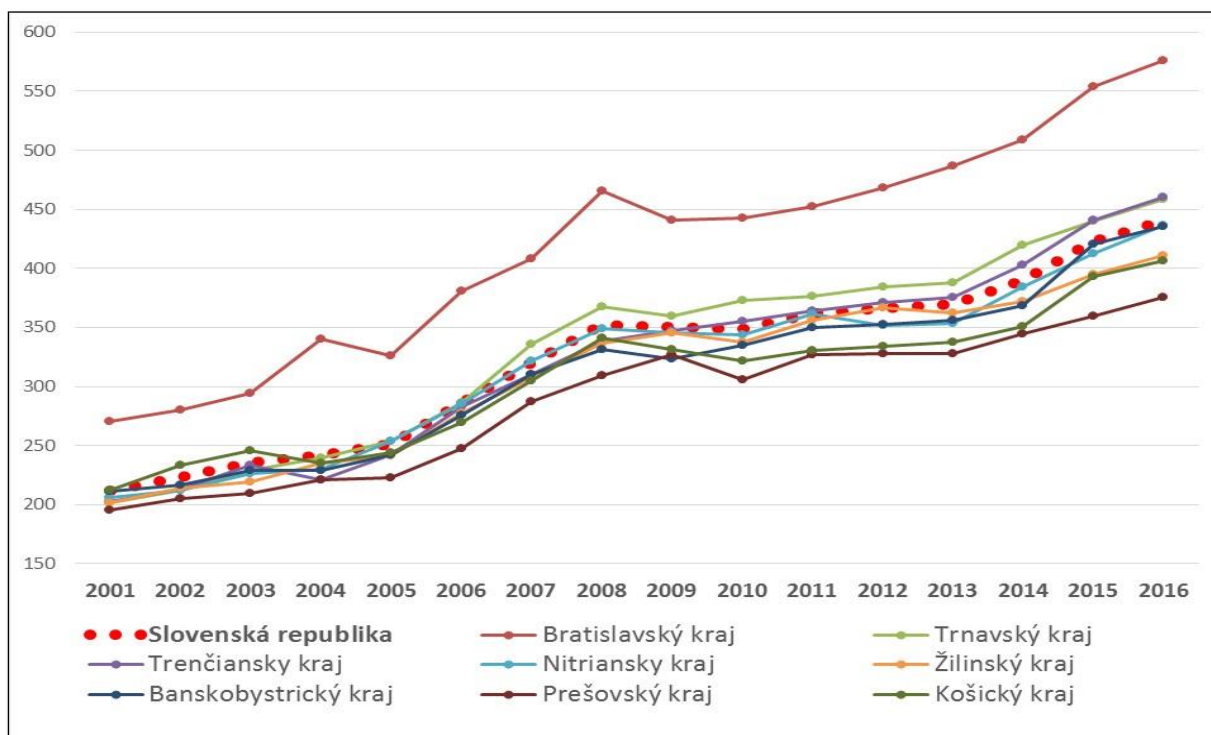
V období 2001 – 2016 čisté peňažné príjmy a výdavky súkromných domácností v SR z roka na rok rástli. Rýchlejšie rástli čisté peňažné príjmy (Tab. 1, $i = 2,079$ a $k = 1,05$ pre SR) ako čisté peňažné výdavky (Tab. 2, $i = 1,719$ a $k = 1,037$ pre SR)². Najvyšší ročný prírastok bol zaznamenaný v roku 2006, kedy čisté peňažné príjmy na jedného člena slovenskej domácnosti oproti roku 2005 vzrástli o 13,9 % a čisté peňažné výdavky vzrástli o 14,7 %.

Z nasledujúcich grafov (viď Obr. 1 a Obr. 2) je zrejмый prepád príjmov a výdavkov po roku 2008, kedy sa začala finančná kríza vo svete, v Európe a samozrejme aj na Slovensku. Nominálne príjmy aj výdavky následne v roku 2009 klesli oproti ich úrovni v roku 2008. Príjmy klesli len o 0,5 % ($350,6/352,2 = 0,995$) a výdavky až o 5,6 % ($306,6/324,7 = 0,944$). Nominálne príjmy domácností v SR dosiahli úroveň roku 2008 (352,2 EUR/osoba/mesiac) opäť v roku 2011 (361,8 EUR/osoba/mesiac) a spotrebné výdavky rástli postupne len mierne a až v roku 2015 (354,5 EUR/osoba/mesiac) presiahli úroveň roku 2008 (324,7 EUR/osoba/mesiac).

Úroveň príjmov a spotrebných výdavkov v jednotlivých regiónoch SR je ovplyvnená celkovým ekonomickým potencióálnom, ale aj demografickou štruktúrou obyvateľstva. Z údajov v tabuľkách (viď Tab. 1 a Tab. 2) a z nasledujúcich grafov (Obr. 1 až Obr. 4) je zrejмый, že najvyššia úroveň príjmov a výdavkoch počas celého skúmaného obdobia 2001-2016 bola v Bratislavskom kraji (1-BL) a najnižšia v Prešovskom kraji (7-PV). V roku 2001 bol priemerný peňažný príjem (v EUR/osoba/mesiac) v Bratislavskom kraji (1-BL) oproti priemeru SR vyšší o 58,3 EUR (t.j. o 27 p.b.) a v roku 2016 až o 135,6 EUR (t.j. o 31 p.b.). V Prešovskom kraji (7-PV) v roku 2001 bol priemerný peňažný príjem oproti priemeru SR nižší o 17,1 EUR (t.j. o 8 p.b.) a v roku 2016 až o 34,1 EUR (t.j. o 15 p.b.).

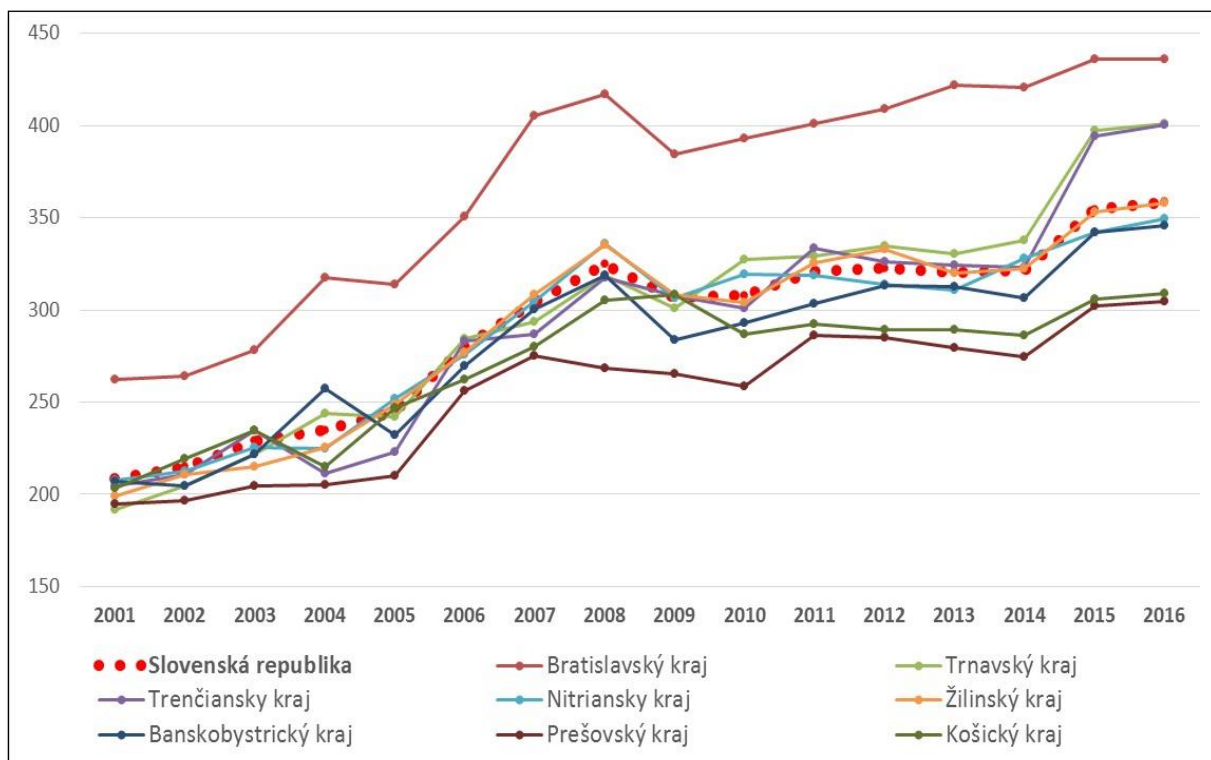
² Symbol i označuje bázický index rastu nominálnych príjmov/výdavkov v roku 2016 oproti roku 2001 a symbol k označuje priemerný koeficient rastu príjmov/výdavkov za obdobie 2001-2016 (geometrický priemer).

Obr. 1: Vývoj priemerných čistých peňažných príjmov v SR podľa krajov za obdobie 2001-2016 (v EUR/osoba/mesiac)

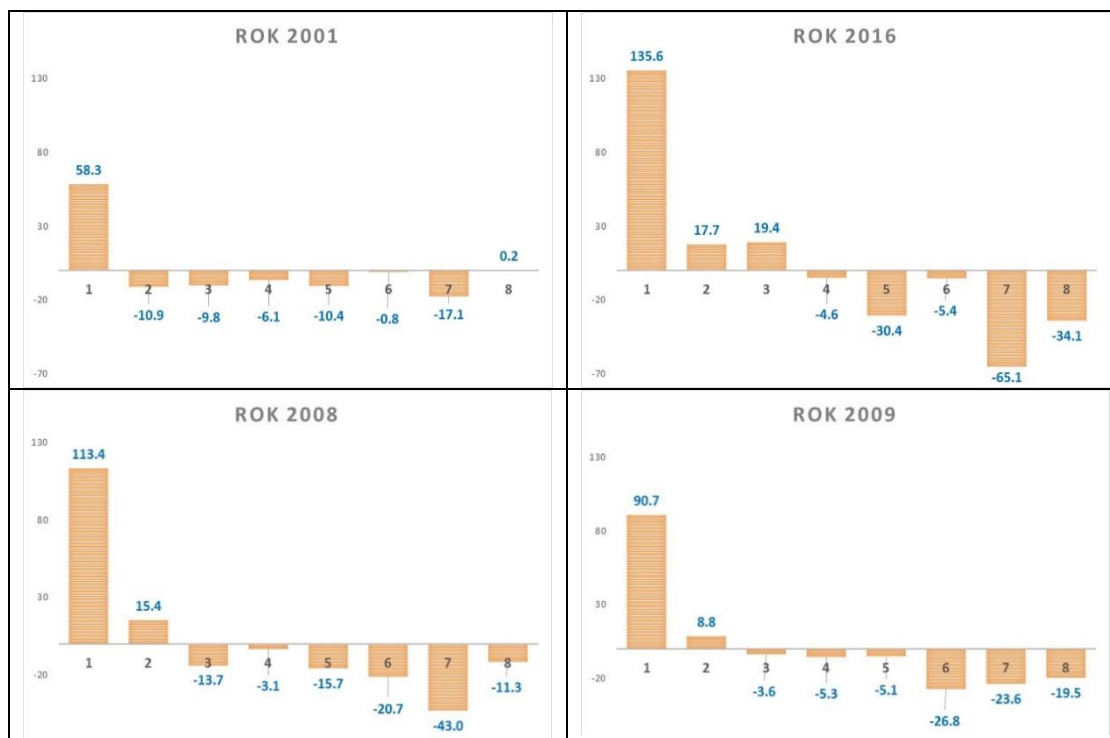
Zdroj: Dátové kocky ŠÚ SR, vlastné spracovanie.

Obr. 2: Vývoj priemerných čistých peňažných výdavkov v SR podľa krajov za obdobie 2001-2016 (v EUR/osoba/mesiac)

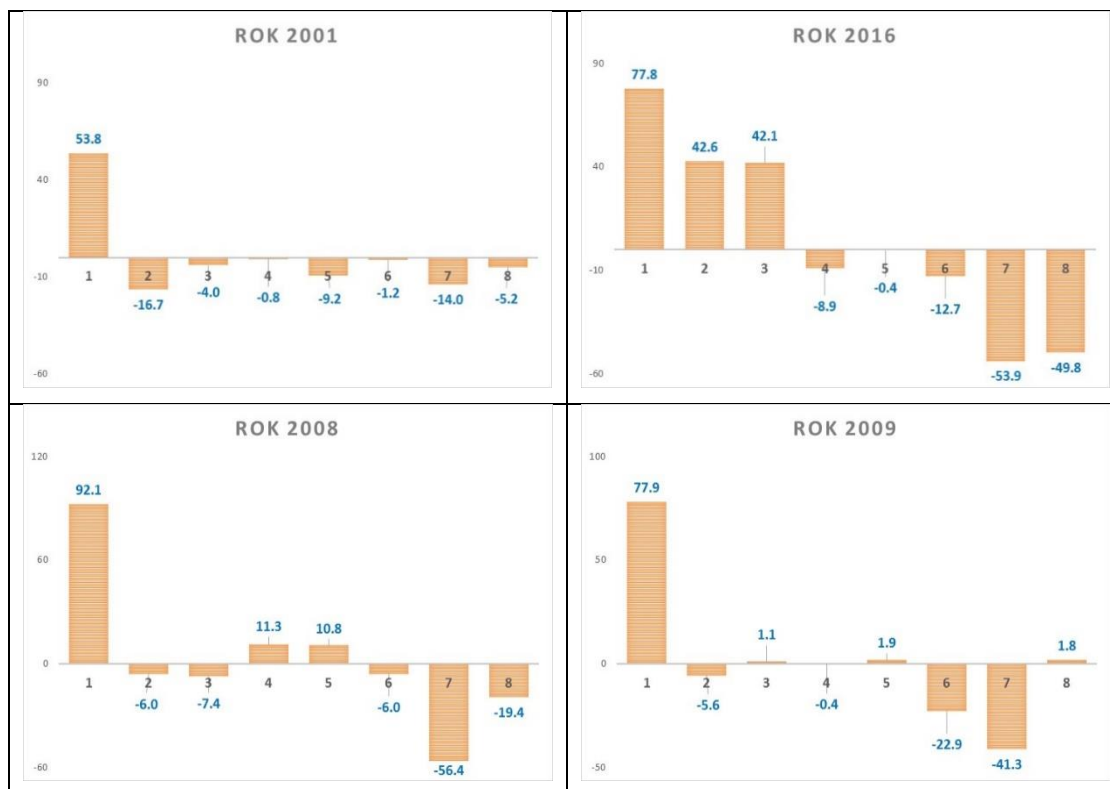
Zdroj: Dátové kocky ŠÚ SR, vlastné spracovanie.

Obr. 3: Regionálne rozdiely priemerných čistých peňažných príjmov od priemeru v SR za roky 2001, 2008, 2009 a 2016 (v EUR/osoba/mesiac)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov ŠÚ SR.

Obr. 4: Regionálne rozdiely priemerných čistých peňažných výdavkov od priemeru SR v rokoch 2001, 2008, 2009 a 2016 (v EUR/osoba/mesiac)

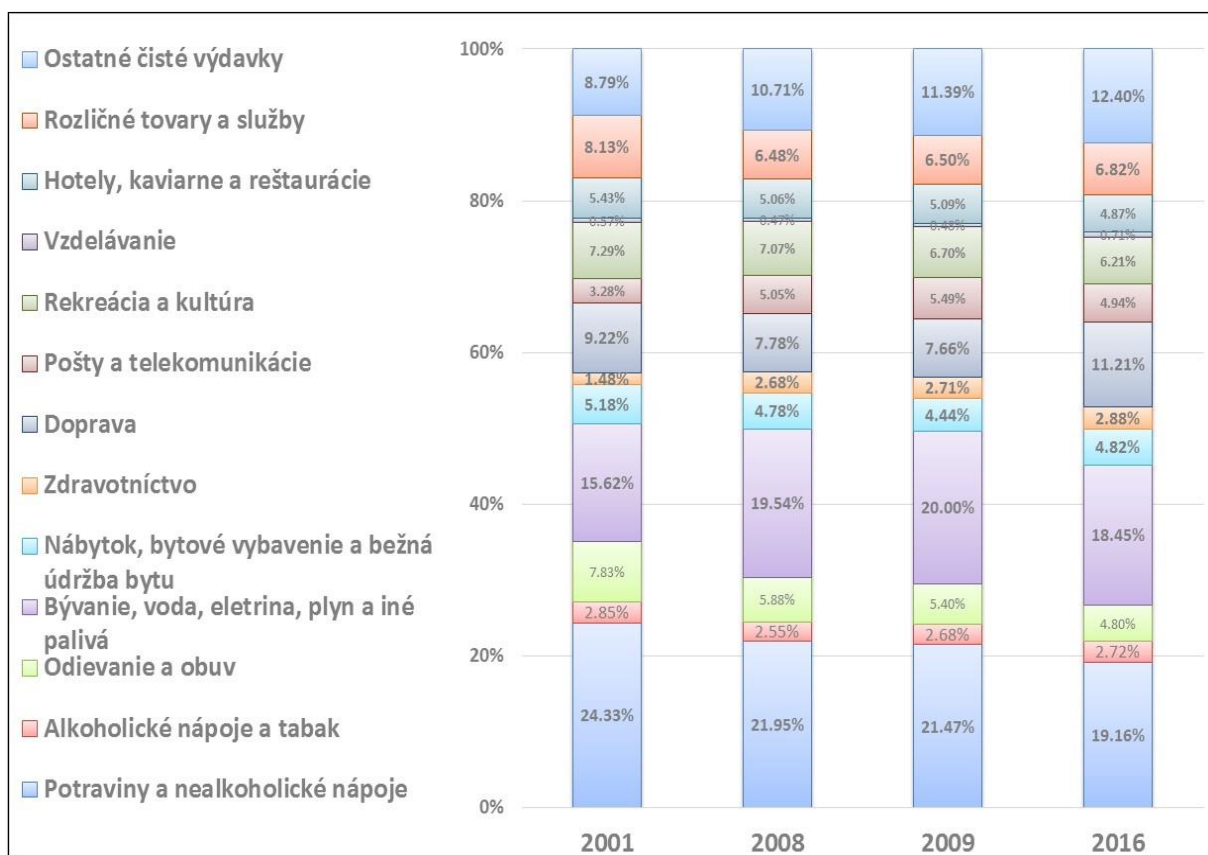
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov ŠÚ SR.

Regionálne rozdiely v úrovni príjmov a výdavkov v porovnaní s celoslovenským priemerom za sledované obdobie sa menili. Na začiatku analyzovaného obdobia (r. 2001) nad celoslovenským priemerom bol len kraj Bratislavský (1-BL). V roku 2016 už bola situácia iná. Nad celoslovenský priemer v príjmoch aj výdavkoch sa okrem BL kraja dostali ešte 2 kraje zo Západného Slovenska, Trnavský kraj (2-TA) a Trenčiansky kraj (3-TC).

2.2 Štruktúra spotrebných výdavkov v regiónoch SR

Štruktúra spotrebných výdavkov v súkromných domácnostiach SR v sledovanom období sa tiež zmenila. Na nasledujúcom obrázku (Obr. 3) je vidieť, že postupne klesá podiel výdavkov na potraviny a nápoje na celkových spotrebných výdavkoch (z 24,33 % r. 2001 na 19,16 % r. 2016) a rastie podiel výdavkov na bývanie, vodu, elektrinu, plyn a iné palivá (z 15,62 % r. 2001 na 18,45 % r. 2016). Rastie aj podiel výdavkov na dopravu (z 9,22 % na 11,21 %), zdravotníctvo (z 1,48 % na 2,88 %) a aj ostatné čisté výdavky, čiže rôzne platby (z 8,79 % na 12,40 %).

Obr. 3: Štruktúra čistých peňažných výdavkov v SR v rokoch 2001, 2008, 2009 a 2016 (%)

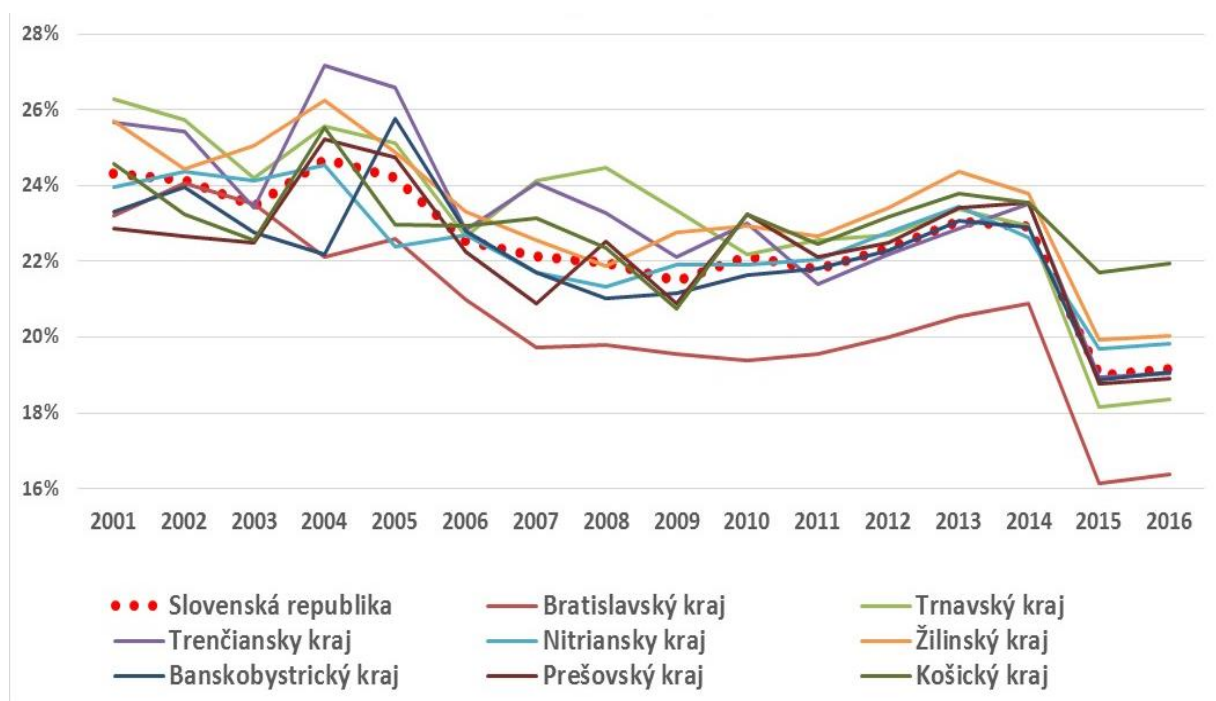

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov ŠÚ SR.

Aj v regiónoch SR sú podobné vývojové tendencie v štruktúre výdavkoch ako na úrovni celej SR. Klesá postupne podiel výdavkov na uspokojenie základných potrieb členov domácnosti (čiže výdavky na potraviny a nealkoholické nápoje) a rastie podiel výdavkov na iné potreby, hlavne na bývanie, dopravu a zdravotníctvo.

Na základe údajov a nasledovných grafov o štruktúre spotrebných výdavkov podľa krajov SR (Obr. 4 až Obr. 7) je možné konštatovať, že sú významné rozdiely v štruktúre výdavkov podľa týchto regiónov³. Napríklad podiel výdavkov na potraviny a nealkoholické nápoje v porovnaní s celoslovenským priemerom bol v roku 2001 vyšší v 4 krajoch (TA, TC, ZI a KI) a v roku 2016 už len v 3 krajoch (NI, ZI a KI). Najviac klesol tento podiel v Bratislavskom kraji (z 23,22 % na 16,37 %, t.j. o -6,84 p.b.) a najmenej v Košickom kraji (z 24,56 % na 21,94 %, t.j. o -2,62 p.b.)).

Obr. 4: Vývoj podielu výdavkov na potraviny a nealkoholické nápoje podľa krajov SR v období 2001-2016 (%)

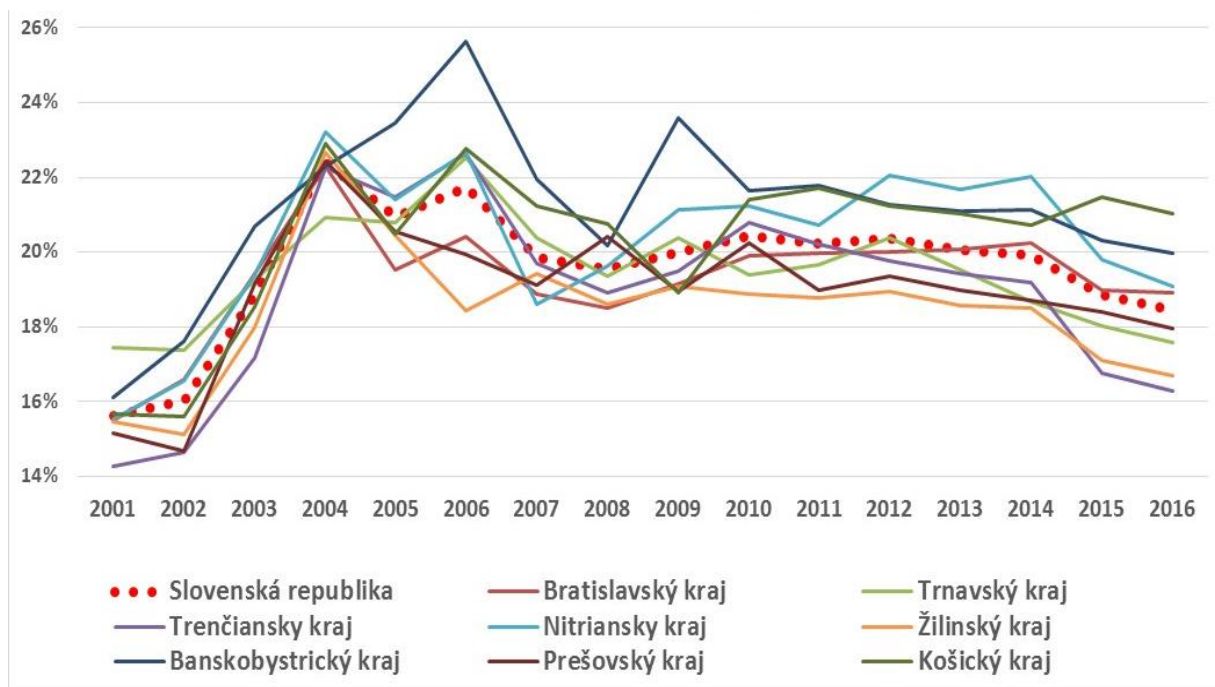
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov ŠÚ SR.

Vývoj podielu výdavkov na bývanie, vodu, elektrinu, plyn a ostatné palivá v sledovanom období bol nestabilný (viď Obr. 5). V porovnaní s celoslovenským priemerom bol v roku 2001 vyšší len v 2 krajoch (TA a KI) a v roku 2016 v 3 krajoch (BA, NI a KI). Podiel

³ Označenie regiónov (8 krajov) SR podľa NUTS 2: SR - Slovenská republika, 1 - BL - Bratislavský kraj, 2 - TA - Trnavský kraj, 3 - TC - Trenčiansky kraj, 4 - NI - Nitriansky kraj, 5 - ZI - Žilinský kraj, 6 - BC - Banskobystrický kraj, 7 - PV - Prešovský kraj, 8 - KI - Košický kraj.

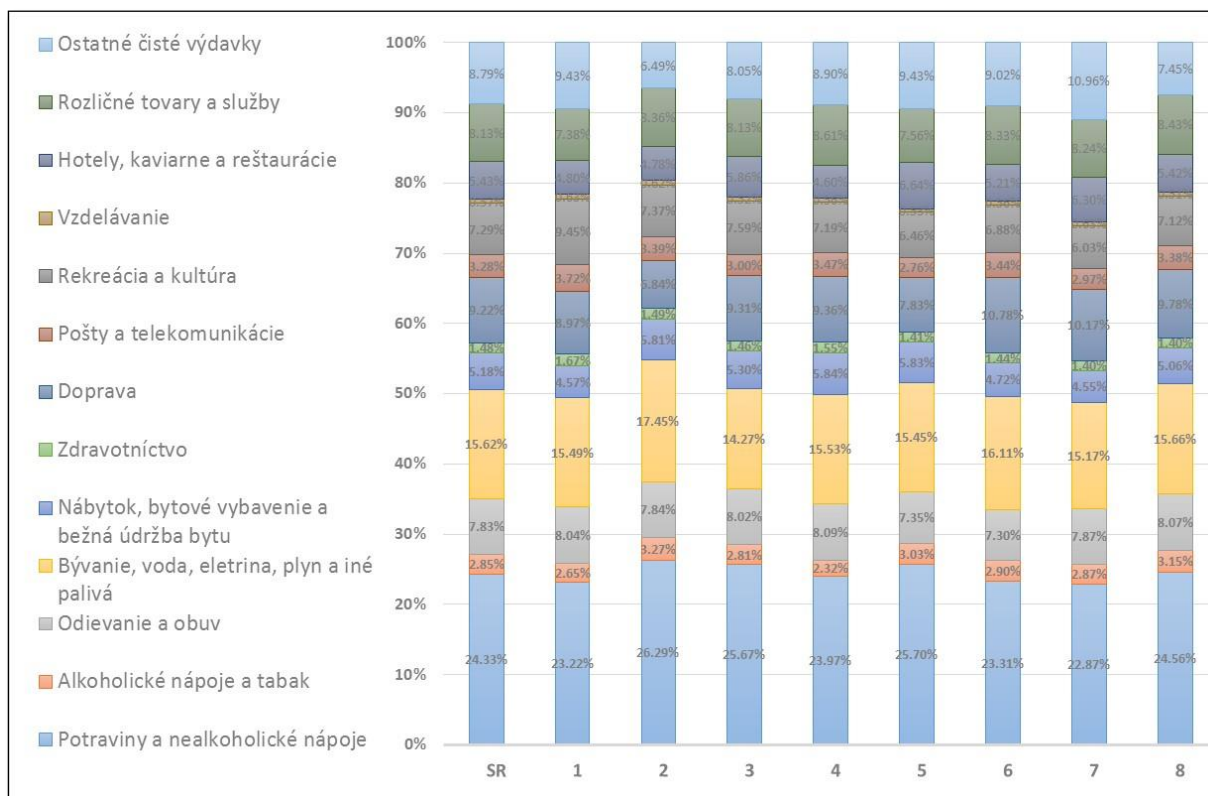
týchto výdavkov za sledované obdobie najviac vzrástol v Košickom kraji (z 15,66 % na 21,03 %, t.j. o 5,37 p.b.) a najmenej v Trnavskom kraji (z 17,45 % na 17,58 %, t.j. len o 0,13 p.b.)

Obr. 5: Vývoj podielu výdavkov na bývanie, vodu, elektrinu, plyn a iné palivá podľa krajov SR v období 2001-2016 (%)

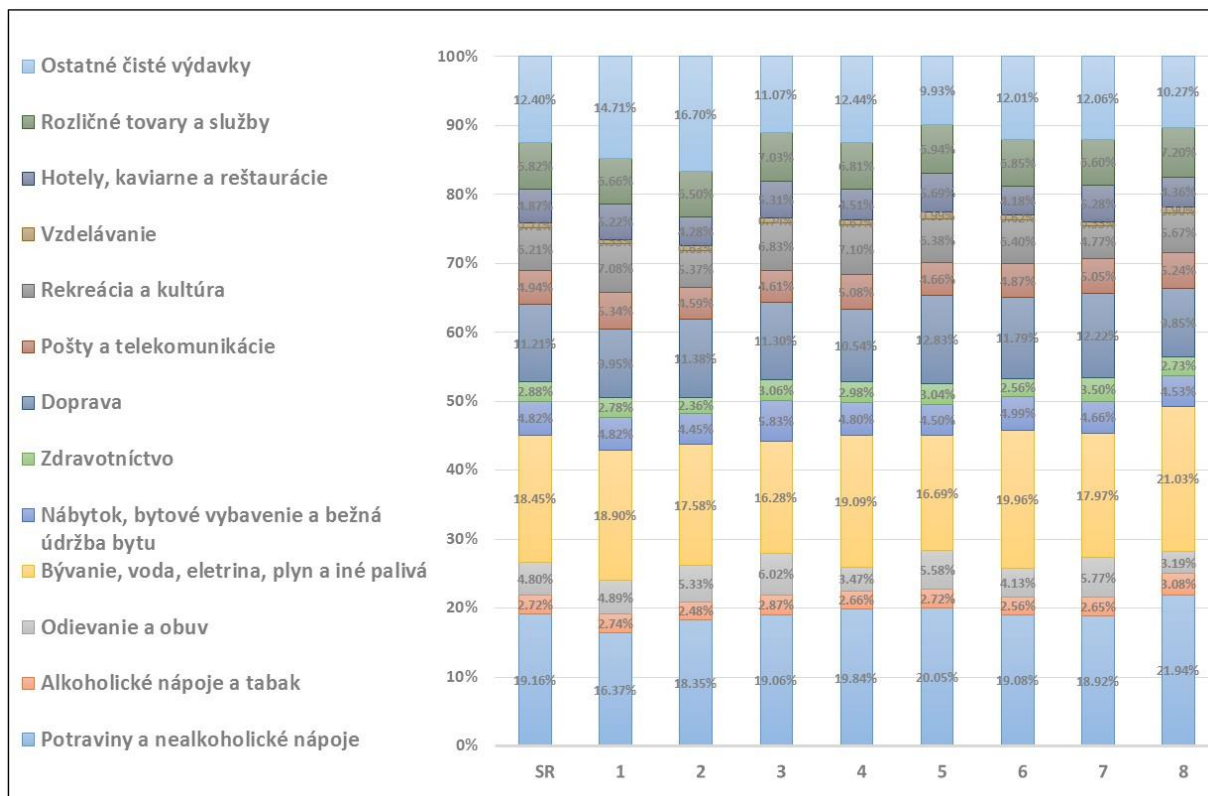
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov ŠÚ SR.

Obr. 6: Štruktúra čistých peňažných výdavkov podľa krajov SR v roku 2001 (%)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov ŠÚ SR.

Obr. 7: Štruktúra čistých peňažných výdavkov podľa krajov SR v roku 2016 (%)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov ŠÚ SR.

Tab. 1: Priemerné čisté peňažné príjmy v SR a podľa krajov za obdobie 2001-2016 (EUR/osoba/mesiac)

		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	i*	k**
Slovenská republika	SR	212	223	235	242	251	286	320	352	351	349	362	366	370	390	423	441	2,079	1,050
Bratislavský kraj	1	270	281	295	340	326	381	408	466	441	443	453	469	487	509	554	576	2,132	1,052
Trnavský kraj	2	201	212	229	239	254	286	335	368	359	373	377	385	388	420	440	459	2,279	1,056
Trenčiansky kraj	3	202	213	233	221	242	283	310	339	347	355	365	371	376	403	441	460	2,275	1,056
Nitriansky kraj	4	206	212	227	230	254	285	322	349	345	344	362	352	354	385	412	436	2,118	1,051
Žilinský kraj	5	202	214	220	235	241	277	307	337	345	338	356	367	362	372	395	411	2,035	1,049
Banskobystrický kraj	6	211	217	229	229	242	276	310	331	324	335	350	353	356	369	421	436	2,061	1,049
Prešovský kraj	7	195	205	210	221	223	248	288	309	327	305	327	328	328	344	359	376	1,927	1,045
Košický kraj	8	212	234	246	235	244	270	305	341	331	322	330	334	337	351	393	407	1,916	1,044

Zdroj: Dátové kocky ŠÚ SR

*V stĺpci s označením i je vypočítaný index rastu nominálnych príjmov v roku 2016 oproti roku 2001.

**V stĺpci s označením k je vypočítaný priemerný koeficient rastu nominálnych príjmov za obdobie 2001-2016 (geometrický priemer).

Tab. 2: Priemerné čisté peňažné výdavky v SR a podľa krajov za obdobie 2001-2016 (EUR/osoba/mesiac)

		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	i*	k**
Slovenská republika	SR	208	215	229	235	245	281	304	325	307	308	321	323	321	322	355	358	1,719	1,037
Bratislavský kraj	1	262	264	279	317	314	351	405	417	385	393	401	409	422	421	436	436	1,663	1,034
Trnavský kraj	2	192	205	222	244	242	285	293	319	301	327	329	335	331	338	397	401	2,091	1,050
Trenčiansky kraj	3	205	211	234	212	223	283	287	317	308	301	333	326	324	323	394	400	1,958	1,046
Nitriansky kraj	4	208	212	226	225	252	276	305	336	306	319	319	314	311	328	342	350	1,683	1,035
Žilinský kraj	5	199	210	215	226	249	277	308	335	308	304	325	333	320	323	353	358	1,796	1,040
Banskobystrický kraj	6	207	205	222	257	232	270	300	319	284	293	303	313	312	307	342	346	1,668	1,035
Prešovský kraj	7	195	197	205	205	210	256	275	268	265	258	286	285	280	275	302	305	1,566	1,030
Košický kraj	8	203	219	234	215	247	263	280	305	308	287	292	289	290	286	306	309	1,519	1,028

Zdroj: Dátové kocky ŠÚ SR

* V stĺpci s označením i je vypočítaný index rastu nominálnych spotrebných výdavkov v roku 2016 oproti roku 2001.

** V stĺpci s označením k je vypočítaný priemerný koeficient rastu nominálnych výdavkov za obdobie 2001-2016 (geometrický priemer).

Používané skratky pre regióny SR podľa klasifikácie NUTS 2, čiže kraje SR:

SR - Slovenská republika,

1 - BL - Bratislavský kraj, 2 - TA - Trnavský kraj, 3 - TC - Trenčiansky kraj, 4 - NI - Nitriansky kraj,

5 - ZI - Žilinský kraj, 6 - BC - Banskobystrický kraj, 7 - PV - Prešovský kraj, 8 - KI - Košický kraj.

Tab. 3: Priemerné čisté peňažné výdavky na potraviny a nealkoholické nápoje v SR a podľa krajov za obdobie 2001-2016 (EUR/osoba/mesiac)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Δ*
Slovenská republika	50.72	51.88	53.77	57.96	59.25	63.24	67.32	71.27	65.83	68.10	69.93	72.10	73.90	73.71	67.31	68.67	17.95
1. Bratislavský kraj	60.91	63.57	65.46	70.21	70.90	73.64	79.94	82.51	75.25	76.16	78.38	81.92	86.65	87.85	70.43	71.42	10.51
2. Trnavský kraj	50.42	52.65	53.74	62.27	60.76	64.55	70.80	77.97	70.26	72.55	74.29	76.06	77.23	77.44	72.14	73.57	23.15
3. Trenčiansky kraj	52.51	53.54	54.90	57.49	59.32	64.72	68.97	73.81	68.02	69.26	71.38	72.25	74.13	75.87	74.71	76.33	23.82
4. Nitriansky kraj	49.79	51.72	54.50	55.14	56.39	62.60	66.11	71.67	67.08	70.00	70.33	71.44	72.94	74.30	67.44	69.33	19.54
5. Žilinský kraj	51.22	51.42	53.91	59.25	61.82	64.57	69.46	73.37	70.26	69.81	73.80	78.02	78.05	76.78	70.36	71.77	20.55
6. Banskobystrický kraj	48.33	49.03	50.55	57.06	59.87	61.48	65.21	67.00	60.03	63.37	66.15	69.85	72.12	70.23	64.57	65.96	17.63
7. Prešovský kraj	44.48	44.55	46.07	51.75	52.02	56.94	57.47	60.40	55.41	60.07	63.28	64.21	65.49	64.64	56.66	57.61	13.13
8. Košický kraj	49.92	50.95	52.91	54.90	56.67	60.18	64.74	68.20	64.00	66.56	65.59	67.02	68.87	67.43	66.45	67.72	17.80

Zdroj: Dátové kocky ŠÚ SR

*V stĺpci s označením Δ je vypočítaná absolútna zmena výdavkov v roku 2016 oproti roku 2001.

Tab. 4: Priemerné čisté peňažné výdavky na bývanie, vodu, elektrinu, plyn a iné palivá v SR a podľa krajov za obdobie 2001-2016 (EUR/osoba/mesiac)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Δ*
Slovenská republika	32.56	34.46	43.09	52.58	51.25	61.00	60.37	63.45	61.32	62.86	64.84	65.69	64.28	64.12	66.85	66.11	33.55
1. Bratislavský kraj	40.63	43.88	54.07	70.70	61.25	71.54	76.51	77.14	73.60	78.15	80.08	81.94	84.69	85.16	82.77	82.45	41.82
2. Trnavský kraj	33.46	35.58	42.79	51.02	50.33	64.12	59.76	61.71	61.39	63.38	64.72	68.30	64.60	63.12	71.61	70.49	37.03
3. Trenčiansky kraj	29.18	30.84	40.23	47.07	47.88	64.16	56.51	60.03	59.94	62.59	67.38	64.41	62.95	61.91	66.05	65.18	36.00
4. Nitriansky kraj	32.26	35.15	43.78	52.11	53.85	62.53	56.63	65.96	64.76	67.82	66.07	69.22	67.45	72.28	67.80	66.72	34.46
5. Žilinský kraj	30.80	31.83	38.77	51.15	50.86	51.05	59.89	62.43	58.86	57.40	61.07	63.17	59.50	59.76	60.39	59.74	28.94
6. Banskobystrický kraj	33.39	36.05	45.91	57.33	54.48	69.08	65.90	64.32	66.91	63.39	66.03	66.60	65.87	64.81	69.50	69.00	35.61
7. Prešovský kraj	29.51	28.88	39.20	46.04	43.23	51.06	52.63	54.80	50.32	52.31	54.29	55.20	53.05	51.32	55.52	54.74	25.23
8. Košický kraj	31.83	34.22	43.48	49.29	50.53	59.75	59.43	63.37	58.35	61.30	63.45	61.43	60.88	59.32	65.71	64.92	33.09

Zdroj: Dátové kocky ŠÚ SR

*V stĺpci s označením Δ je vypočítaná absolútna zmena výdavkov v roku 2016 oproti roku 2001.

Tab. 5: Štruktúra spotrebných výdavkov v SR a podľa krajov, rok 2001 (v %)

		kraj SR							
Rok 2001	SR	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Potraviny a nealkoholické nápoje	24.33%	23.22%	26.29%	25.67%	23.97%	25.70%	23.31%	22.87%	24.56%
2 Alkoholické nápoje a tabak	2.85%	2.65%	3.27%	2.81%	2.32%	3.03%	2.90%	2.87%	3.15%
3 Odievanie a obuv	7.83%	8.04%	7.84%	8.02%	8.09%	7.35%	7.30%	7.87%	8.07%
4 Bývanie, voda, elektrina, plyn a iné palivá	15.62%	15.49%	17.45%	14.27%	15.53%	15.45%	16.11%	15.17%	15.66%
5 Nábytok, bytové vybavenie a bežná údržba bytu	5.18%	4.57%	5.81%	5.30%	5.84%	5.83%	4.72%	4.55%	5.06%
6 Zdravotníctvo	1.48%	1.67%	1.49%	1.46%	1.55%	1.41%	1.44%	1.40%	1.40%
7 Doprava	9.22%	8.97%	6.84%	9.31%	9.36%	7.83%	10.78%	10.17%	9.78%
8 Pošty a telekomunikácie	3.28%	3.72%	3.39%	3.00%	3.47%	2.76%	3.44%	2.97%	3.38%
9 Rekreačia a kultúra	7.29%	9.45%	7.37%	7.59%	7.19%	6.46%	6.88%	6.03%	7.12%
10 Vzdelávanie	0.57%	0.63%	0.62%	0.52%	0.56%	0.53%	0.56%	0.63%	0.51%
11 Hotely, kaviarne a reštaurácie	5.43%	4.80%	4.78%	5.86%	4.60%	6.64%	5.21%	6.30%	5.42%
12 Rozličné tovary a služby	8.13%	7.38%	8.36%	8.13%	8.61%	7.56%	8.33%	8.24%	8.43%
13 Ostatné čisté výdavky	8.79%	9.43%	6.49%	8.05%	8.90%	9.43%	9.02%	10.96%	7.45%

Zdroj: Dátové kocky ŠÚ SR, vlastné spracovanie.

V časti tabuľky pre kraje SR je zelenou farbou vyznačená minimálna hodnota v riadku a červenou farbou maximálna hodnota v riadku, čiže v kraji.

Tab. 6: Štruktúra spotrebných výdavkov v SR a podľa krajov, rok 2016 (v %)

		kraj SR							
Rok 2016	SR	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Potraviny a nealkoholické nápoje	19.16%	16.37%	18.35%	19.06%	19.84%	20.05%	19.08%	18.92%	21.94%
2 Alkoholické nápoje a tabak	2.72%	2.74%	2.48%	2.87%	2.66%	2.72%	2.56%	2.65%	3.08%
3 Odievanie a obuv	4.80%	4.89%	5.33%	6.02%	3.47%	5.58%	4.13%	5.77%	3.19%
4 Bývanie, voda, elektrina, plyn a iné palivá	18.45%	18.90%	17.58%	16.28%	19.09%	16.69%	19.96%	17.97%	21.03%
5 Nábytok, bytové vybavenie a bežná údržba bytu	4.82%	4.82%	4.45%	5.83%	4.80%	4.50%	4.99%	4.66%	4.53%
6 Zdravotníctvo	2.88%	2.78%	2.36%	3.06%	2.98%	3.04%	2.56%	3.50%	2.73%
7 Doprava	11.21%	9.95%	11.38%	11.30%	10.54%	12.83%	11.79%	12.22%	9.85%
8 Pošty a telekomunikácie	4.94%	5.34%	4.59%	4.61%	5.08%	4.66%	4.87%	5.05%	5.24%
9 Rekreačia a kultúra	6.21%	7.08%	5.37%	6.83%	7.10%	6.38%	6.40%	4.77%	5.67%
10 Vzdelávanie	0.71%	0.55%	0.63%	0.74%	0.67%	0.99%	0.62%	0.55%	0.90%
11 Hotely, kaviarne a reštaurácie	4.87%	5.22%	4.28%	5.31%	4.51%	5.69%	4.18%	5.28%	4.36%
12 Rozličné tovary a služby	6.82%	6.66%	6.50%	7.03%	6.81%	6.94%	6.85%	6.60%	7.20%
13 Ostatné čisté výdavky	12.40%	14.71%	16.70%	11.07%	12.44%	9.93%	12.01%	12.06%	10.27%

Zdroj: Dátové kocky ŠÚ SR, vlastné spracovanie.

V časti tabuľky pre kraje SR je zelenou farbou vyznačená minimálna hodnota v riadku a červenou farbou maximálna hodnota v riadku, čiže v kraji.

Záver

Cieľom analýzy bolo zistiť rozdiely v čistých príjmoch a čistých spotrebných výdavkoch domácností v jednotlivých regiónoch (krajoch) SR. Analýza potvrdila, že na Slovensku sú v týchto ukazovateľoch životnej úrovne regionálne rozdiely, ktoré pretrvávajú počas celého skúmaného obdobia rokov 2001 až 2016. Rozdiely sa v čase menili, ale je možné konštatovať, že čisté nominálne príjmy a spotrebné výdavky v EUR (prepočítané na mesiac a osobu) v SR aj v jednotlivých regiónoch vzrástli. Príjmy najviac vzrástli v Bratislavskom kraji (o 127,9 p.b.) a najmenej v Košickom kraji (o 91,6 p.b.). Spotrebné výdavky najviac vzrástli v Trnavskom kraji (o 109,1 p.b.) a najmenej v Košickom kraji (o 51,9 p.b.).

V úrovni príjmov a štruktúre výdavkov domácností v období 2001 – 2016 nastalo niekoľko zásadných zmien. Kým v časoch prosperujúcej ekonomiky vo svete a aj v SR v rokoch 2001 – 2008 sa pravidelne zvyšovali príjmy a aj výdavky slovenských domácností, tak nastupujúca finančná kríza v USA, EÚ, vo svete a tiež na Slovensku, zastavila tento rast. V roku 2009 sme zaznamenali pokles oboch ukazovateľov v porovnaní s rokom 2008. V nasledujúcom období 2010 – 2016, kedy finančná kríza pomaly doznievala, zaznamenávame opätovný ročný nárast v hodnotách oboch ukazovateľov životnej úrovne.

Pri analyzovaní štruktúry spotrebných výdavkov v slovenských domácnostiach v období 2010 – 2016 sme zaznamenali tieto zmeny:

- klesli výdavky na nákup potravín a nealkoholických nápojov o 5,17 p.b.;
- vzrástli výdavky na bývanie vrátane energií (o 2,83 p.b.) a ostatné čisté peňažné výdavky (čiže platby, o 3,62 p.b.);
- klesli výdavky na rekreáciu a kultúru (o 1,08 p.b.) a na hotely, kaviarne a reštaurácie (o 0,56 p.b.);
- výdavky na pošty a telekomunikácie tiež vzrástli (o 1,66 p.b.);
- vzrástli výdavky na dopravu (o 1,99 p.b.);
- badať mierny nárast výdavkov na zdravotníctvo (o 1,4 p.b.) a mierny pokles výdavkov na vzdelávanie (o 0,14 p.b.).

Je možné konštatovať, že zmeny v štruktúre výdavkov v SR v období 2001 – 2016 neboli vždy pozitívne. V SR vplyvom finančnej krízy v rokoch 2008 – 2010 sa zabrzdil rast nominálnych príjmov aj spotrebných výdavkov. Po roku 2010 zaznamenávame návrat k rastu oboch ukazovateľov, čo znamená návrat k prosperujúcej ekonomike v SR. Postupný pokles podielu výdavkov na potraviny a nealkoholické nápoje je pozitívny trend, pretože ide o uspokojovanie základných potrieb a v rozvinutých ekonomikách sa ich podiel v spotrebe znižuje. Negatívny jav v SR je to, že sa zastavil

alebo spomalil rast podielu výdavkov na štandardné potreby, resp. statky, dopyt po ktorých rastie so zvyšovaním príjmov. Do tejto skupiny patria aj niektoré služby. Napríklad v SR klesli výdavky na rekreáciu a kultúru, na služby ubytovania s stravovaním (hotely, kaviarne a reštaurácie) a dokonca aj na vzdelávanie. Vzrástli výdavky na dopravu, telekomunikácie, zdravotníctvo a hlavne na bývanie a energie. Súvisí to hlavne s rastom ceny ropy na svetových trhoch, s rastom inflácie a s cenovou bublinou v oblasti cien bytov a domov v SR.

Regionálne disparity pretrvávajú aj v štruktúre výdavkov. Pozitívne trendy za sledované obdobie zaznamenávame v Bratislavskom kraji, kde klesá podiel výdavkov na základné potreby ako sú potraviny a nealkoholické nápoje a rastie podiel na štandardné a luxusné výdavky, čiže rastie hlavne podiel výdavkov na služby (rekreácia, kultúra, hotely a reštaurácie, rôzne platby za služby). Na východe krajiny, hlavne v Košickom kraji, sú tieto trendy v štruktúre výdavkov opačné. Súvisí to s výškou disponibilných príjmov, ktoré sú tu nižšie a domácnosti ich používajú hlavne na uspokojovanie základných potrieb.

Záverom môžeme konštatovať, že v regiónoch Slovenska je rozdielna úroveň príjmov aj výdavkov a súvisí to nerovnomerným rozmiestnením priemyslu na území Slovenska. Kým väčšina podnikov je umiestnených na západe krajiny, kde je lepšia infraštruktúra a tým lepšia dostupnosť pre zahraničných investorov. V regiónoch východného Slovenska nie je toľko možností pracovať v dobre platených podnikoch a tým aj príjmy obyvateľstva sú nižšie, čo sa odráža na nižších spotrebných výdavkoch a na inej štruktúre. Je potrebné zefektívniť regionálnu politiku a zabezpečiť to, aby sa regionálne disparity postupne odstraňovali a životná úroveň obyvateľstva v celej SR bola na rovnakej úrovni.

V posledných desaťročiach sa teórie regionálneho rozvoja zhodujú na tom, že pre rozvoj regiónu sú najpodstatnejšie vnútorné (endogénne) zdroje, ďalej aj rola aktéra a aktivita „zdola“. Ide teda o koncepciu rozvoja založenú na miestnych zdrojoch a schopnostiach. Základnými prvkami endogénnych prístupov k podpore regionálneho rozvoja je snaha o zmenu atmosféry v regióne, vytvorenie podmienok pre učenie a participáciu, začleňovanie aktérov, posilnenie sebadôvery, snaha vzbudiť pozitívne očakávania, vytvoriť sieť aktérov napomáhajúcu aktívnu adaptáciu a pod. Toto je odporúčaná cesta vývoja a rozvoja slovenských regiónov (Pisár a Ľapinová, 2017).

Pod'akovanie

Táto práca je podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy **APVV-16-0630 SHERM**: *Prognózovanie regionálneho vývoja SR a hodnotenie účinnosti regionálnych politík pomocou štruktúrneho makroekonomického modelu HERMIN*.

Literatúra

CORE PROJECTS/EBOOKS (2017): *The Economy*. Oxford: Oxford University Press. Dostupné on-line na <https://core-econ.org/the-economy/?lang=en>

CORE Team (2018): *Who created CORE?* Oxford: Oxford University Press. Dostupné on-line na <https://www.core-econ.org/contributors/>

EUROSTAT (2017). *Statistics Explain: Mzdy a náklady práce*. Údaje extrahované v mesiaci apríl 2017. Dostupné on-line na (15.10.2018): https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Wages_and_labour_costs/sk

JÍLEK, J. a kol. (2001): *Nástin sociálnéhospodárske statistiky*. Praha: VŠE. ISBN 80-245-0214-3.

PISÁR, P. – ĽAPINOVÁ, E. (2017). *Ľudský kapitál a potenciál v regionálnom rozvoji Slovenska*. Conference Proceedings RELIK 2017: Reprodukce lidského kapitálu - vzájemné vazby a souvislosti. November 9-10, 2017, str. 363-372, ISBN 978-80-245-2238-8. (Dostupné on-line na <https://relik.vse.cz/2017/download/pdf/138-Lapinova-Erika-paper.pdf>)

ROZBORILOVÁ, D. (2002): *Teórie spotreby a úspor investícií a vládnych výdavkov*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 80-89047-32-7.

SPĚVÁČEK, V., ROJÍČEK, M., VINTROVÁ, R., ZAMRAZILOVÁ, E., ŽĎÁREK, V. (2012): *Makroekonomická analýza*. Praha: Linde Praha.

ŠIMKOVÁ, M. – SIXTA, J. (2013): *Vývoj životní úrovně osob v důchodkovém věku*. In *Acta Oeconomica Pragensia* (Journal of Central and Eastern European Economic and Management Issues). Praha: VŠE. Číslo 3/2013. (Dostupné on-line <https://doi.org/10.18267/j.aop.402>).

ŠÚ SR (2013): *Príjmy, výdavky súkromných domácností SR za rok 2012*. Bratislava: Štatistický úrad SR. ISBN 978-80-8121-239-0 (online na www.statistics.sk)

ŠÚ SR (2017): *Príjmy, výdavky súkromných domácností SR za rok 2016 (simulované údaje)*. Bratislava: Štatistický úrad SR. ISBN 978-80-8121-558-2 (online na www.statistics.sk)

VOJTKOVÁ, M. – LABUDOVÁ, V. (2010): Regionálna analýza výdavkov a príjmov domácností v Slovenskej republike. Ekonomický časopis, 58, 2010, č.8, str. 802-820.

ŽELONKOVÁ, V. – HORNÁČEK, M. a kol. (2018): Výberové štatistické zisťovania na Štatistickom úrade SR. Zborník abstraktov a príspevkov zo slávnostnej konferencie k 50. výročiu založenia Slovenskej štatistickej a demografickej spoločnosti konanej 18. – 20. júna 2018 v Častej – Papierničke. Bratislava. SŠDS, 2018, str. 107-125. ISBN 978-80-88946-82-3. (Dostupné na: http://www.ssds.sk/casopis/konferencie/SSDS_50_2018.pdf)

Kontakt

Iveta Stankovičová

Univerzita Komenského Bratislava, Fakulta managementu

Odbojárov 10, 820 05 Bratislava, Slovensko

iveta.stankovicova@fm.uniba.sk

Iveta Stankovičová

Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied

Šancová č. 56

811 05 Bratislava